

The Mediating Role of Self-efficacy in Structural Model of Family Hardiness Based on Family Flexibility¹

Chian Pardar², Omid Moradi³, Hamzeh Ahmadian⁴, Bagher Sanaee Zaker⁵

Received: 30/09/2021

Accepted: 7/12/2021

Abstract

Background and Aim: This research was carried out with the purpose of investigating the mediating role of self-efficacy in model structural hardiness family based on family flexibility.

Method: The statistical population consists of all married students in Sanandaj in year academic 2017-2018. In this study, according to convenience sampling method, 500 married students by model Kline (2016) were selected as samples and they were asked to general self_efficacy scale (Jerusalem and Schwarzer, 1992), family hardiness index (McCubbin and et al, 1996) and family flexibility questionnaire (Shakeri, 2003). Data were analyzed using Pearson correlation and structural equation modelling with using SPSS and AMOS software was investigated.

Findings: The results showed that family flexibility and self-efficacy have a direct effect on family hardiness ($P < 0/01$). Also, proposed model had an acceptable fitness to the data (RMSEA=0/049, GFI=0/938, IFI=0/946, P-value<0/05) and was significant indirect path family flexibility on family hardiness through role mediating self-efficacy.

Conclusion: The evaluated model has a good fit and is an important step in identifying the factors that are effective in family hardiness of married students.

Keywords: family flexibility, self-efficacy, family hardiness.

1 This article is taken from Chian Pardar's doctoral dissertation entitled as Family Hardiness Model Based On Performance and Family Flexibility with Self-Efficacy Mediation and Its Effectiveness On Reducing Couples Marital Burnout." in the field of Counseling at the Islamic Azad University, Sanandaj Branch in 2021.

2 Phd student in Counseling, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran, ch.pardar@gmail.com

3 Department of Counseling, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran (Corresponding Author), moradioma@gmail.com

4 Department of Psychology, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. Ahmadian2012@gmail.com

5 Department of Counseling, Kharazmi University, Tehran, Iran. bsanai@yahoo.com

دو فصلنامه پژوهش‌های انتظامی- اجتماعی زنان و خانواده/ دوره نهم، پیاپی ۱۷، شماره دوم- پاییز و زمستان ۱۴۰۰

نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در مدل ساختاری سرسختی خانواده بر اساس انعطاف‌پذیری خانواده^۱

چیان پردار^۲، امید مرادی^{۳*}، حمزه احمدیان^۴، باقر ثنایی ذاکر^۵

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری چیان پردار با عنوان «تدوین مدل سرسختی خانواده بر اساس عملکرد و انعطاف‌پذیری خانواده با میانجیگری خودکارآمدی و اثربخشی سرسختی خانواده بر کاهش دل‌زدگی زناشویی زوجین» در رشته مشاوره در دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج در سال ۱۴۰۰ است.

۲. دانشجوی دکتری تخصصی مشاوره، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. ch.pardar@gmail.com

۳. گروه مشاوره، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران (نویسنده مسئول). moradioma@gmail.com

۴. گروه روان‌شناسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. Ahmadian2012@gmail.com

۵. گروه مشاوره، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. bsanai@yahoo.com

چکیده

زمینه و هدف: این پژوهش با هدف بررسی نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در مدل ساختاری سرسختی خانواده بر اساس انعطاف‌پذیری خانواده انجام شد.

روش: روش پژوهش، توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش همه دانشجویان متأهل دانشگاه‌های شهر سنندج در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۶ بودند. حجم نمونه ۵۰۰ نفر از این افراد که بر اساس مدل کلاین (۲۰۱۶) و به شیوه نمونه‌گیری غیرتصادفی در دسترس انتخاب شدند و به مقیاس باورهای خودکارآمدی عموم (شوارتز و جروسلم، ۱۹۹۲)، پرسش‌نامه سرسختی خانواده (مک کوبین و همکاران، ۱۹۹۶) و پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری خانواده (شاکری، ۱۳۸۲) پاسخ دادند. داده‌ها با ضریب همبستگی پیرسون و معادلات ساختاری و با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و AMOS تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که انعطاف‌پذیری خانواده و خودکارآمدی بر سرسختی خانواده تأثیر مستقیم دارد ($P < 0/01$). همچنین بر اساس یافته‌های این پژوهش، مدل اصلاح‌شده، برانندگی مطلوبی داشت ($RMSEA = 0/049$ ، $GFI = 0/938$ ، $IFI = 0/946$ و $P\text{-value} < 0/05$) و تأثیر غیرمستقیم انعطاف‌پذیری خانواده نیز از طریق نقش واسطه‌ای خودکارآمدی بر سرسختی خانواده معنادار بود.

نتیجه‌گیری: مدل ارزیابی شده، برانندگی مطلوبی دارد و گام مهمی در جهت شناخت عوامل مؤثر بر سرسختی خانواده دانشجویان متأهل است.

واژگان کلیدی: انعطاف‌پذیری خانواده، خودکارآمدی، سرسختی خانواده.

➤ استناد (به شیوه APA ویرایش ۷)، پردار، چیان؛ مرادی، امید؛ احمدیان، حمزه؛ ثنایی ذاکر، باقر (پاییز و زمستان ۱۴۰۰). نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در مدل ساختاری سرسختی خانواده بر اساس انعطاف‌پذیری خانواده.

دوفصلنامه پژوهش‌های انتظامی زنان و خانواده، ۹ (۲)، ۶۶۹-۶۹۴

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224274.1400.9.2.11.5>

مقدمه

ازدواج به‌عنوان اولین گام برای تشکیل نهاد خانواده به معنی درآمیختن دو چشم‌انداز و ارزش است (عبداللهی و همکاران، ۱۴۰۰، ۲۵۵). ازدواج درعین‌حال؛ علتی برای رشد، تعالی، تکامل طرفین و رفع نیازهای مهم انسان است، به‌طوری‌که می‌توان گفت ازدواج بنیان خانواده است و از مهم‌ترین انتخاب‌ها در زندگی هر فرد به‌شمار می‌رود (حیدری، ۱۳۹۶؛ به نقل از مرادی و مدنی، ۱۳۹۹، ۲۲۴). همچنین می‌توان گفت که خانواده به‌عنوان یک واحد اجتماعی، عاطفی و شکل‌دهنده شخصیت آدمی با پیوند زناشویی زن و مرد و ازدواج آن‌ها با هم شکل می‌گیرد (بثان ۱ و همکاران، ۲۰۲۰، ۶۲). بر این اساس، نیاز به برقراری ارتباط توأم با صمیمیت (لاوفورد ۲ و همکاران، ۲۰۲۰، ۹) و عشق از اساسی‌ترین دلایلی است که زن و مرد را به‌سوی انتخاب و پیوند زناشویی با هم می‌کشاند (وولس و مارک ۳، ۲۰۲۰، ۱).

روابط مناسب در جامعه بر اساس روابط مناسب در خانواده شکل می‌گیرد و هر اندازه روابط درون خانواده مناسب‌تر باشد، خانواده و به‌تبع آن جامعه از ثبات و استحکام بیشتری برخوردار است (رفعتی‌اصل و همکاران، ۱۳۹۹، ۵۴۸). نقش خانواده به‌عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی باکارکردهای مختلف آن می‌تواند هم در جنبه مثبت آن (ایجاد کانون آرامش) و هم در جنبه منفی‌اش (ایجاد آسیب‌های اجتماعی) بسیار مهم و تأثیرگذار باشد (زمانی زارچی و همکاران، ۱۳۹۷، ۱۴۸). آنچه می‌تواند خانواده‌ها و زندگی زناشویی زوجین را در برابر حوادث، مصائب و مشکلات زندگی در امان بدارد، سرسخت بودن خانواده ۴ است که به توانمندی و دوام خانواده، احساس کنترل در طول سختی‌ها و رخدادهای زندگی، نگاه به تغییر به‌صورت پدیده‌ای مثبت و سودمند، جهت‌گیری فعال‌تر در سازگاری با موقعیت‌های تنش‌زا و مدیریت آن‌ها اشاره دارد (محسن‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷، ۳۷). سرسختی نوعی سبک شخصیتی است که از مجموعه‌ای از صفات روانی

-
1. Bean
 2. Lawford
 3. Vowels & Mark
 4. family hardiness

تشکیل شده است و جزو پیش‌بینی‌کننده‌های سلامت روانی محسوب می‌شود و می‌تواند عوامل تنش‌زا را در افراد کاهش دهد (کراوس ۱ و همکاران، ۲۰۱۹، ۲۱۶).

بر اساس نظر مک کوبین، سرسختی خانواده به‌طور خاص به مواردی همچون توانمندی و دوام واحد خانواده، احساس کنترل در طول سختی‌ها و رخداد‌های زندگی و نگاه به تغییر به‌عنوان یک پدیده مثبت و سودمند، جهت‌گیری فعال‌تر در سازگاری با موقعیت‌های تنش‌زا و مدیریت آن‌ها اشاره دارد (مک کوبین ۲ و همکاران، ۱۹۹۶، ۲۳۹). سرسختی خانواده یک متغیر کلیدی است که به عملکرد مثبت خانواده کمک می‌کند و به‌صورت توانایی خانواده برای همکاری منسجم در یافتن راه‌حل برای حل مشکلات تعریف می‌شود (پینگ ۳ و همکاران، ۲۰۲۱، ۳۵۶). سرسخت بودن خانواده‌ها دارای پیامدهای مثبتی است که از جمله آثار مثبت آن می‌توان به سازگاری زناشویی اشاره کرد (روشن‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸، ۹۳). همچنین سرسختی خانواده به‌عنوان یک عامل محافظت‌کننده، خانواده‌ها را در برابر آثار منفی رویدادهای استرس‌زا در زندگی محافظت می‌کند (دانست ۴، ۲۰۲۱، ۹۴).

با توجه به پیامدهای مثبت ناشی از سرسختی خانواده، شناخت عوامل مؤثر بر آن دارای اهمیت فراوانی است که یکی از متغیرهای پیش‌بینی‌کننده آن، انعطاف‌پذیری ۵ است (نریمانی و همکاران، ۱۳۹۹، ۵۷). در مدل گشتاوری اولسون (۲۰۱۱، ۶۴) دو سطح میانی به روابط سالم و متعادل در خانواده‌ها منجر می‌شود و دو سطح انتهایی به روابط ناکارآمد می‌انجامد. در جدیدترین نسخه از مدل اولسون ۶، سه سطح برای انعطاف‌پذیری شامل «انعطاف‌پذیری سخت، متعادل و پرهرج و مرج در نظر گرفته شده است. یافتن تعادل بین سرسختی و انعطاف‌پذیری بسیار مهم است. از یک سو انعطاف‌پذیری بیش‌ازحد به هرج-

-
1. Krauss
 2. McCubbin
 3. Peng
 4. Dunst
 5. flexibility
 6. Olson

ومرج و از سوی دیگر، سرسختی بیش از حد به اختلال عملکرد و ناتوانی در تغییر منجر می‌شود (اپنشاو، ۲۰۱۲؛ به نقل از اصل دهقان و همکاران، ۱۳۹۷، ۵۷). در خانواده‌های انعطاف‌ناپذیر گفت‌وگوها بسیار محدود است؛ ضمن اینکه بیشترین تصمیمات به تنهایی گرفته می‌شود؛ نقش‌ها آشکارا تعریف نشده است و قوانین تغییر نمی‌کند. در هر ارتباط محدود، تصمیمات ناگهانی است و به‌درستی اعمال نمی‌شود. نقش‌ها ثابت نیست و اغلب از فردی به فرد دیگر تغییر می‌کند. در خانواده منعطف، مدیریت خانواده دموکراتیک است و کمتر حالت استبدادی به خود می‌گیرد. فرزندان در تصمیم‌گیری‌ها شرکت می‌کنند و نقش در خانواده بر اساس سن و جنس پایه‌گذاری نشده است. در این خانواده‌ها نقش‌ها، قوانین و سلسله‌مراتب افراد از انعطاف‌پذیری مطلوبی برخوردار است؛ بنابراین هنگام رویارویی با موضوعات مختلف در گستره‌ی زیادی از مسائل، گفت‌وگو صورت می‌گیرد و اعضای خانواده با هم به حل مسئله می‌پردازند (اولسون، ۲۰۰۰؛ به نقل از اصل دهقان و همکاران، ۱۳۹۷، ۵۷). در مجموع کسانی که انعطاف‌پذیری بالایی در خانواده دارند، می‌توانند وظایف خانوادگی خود را به‌طور انعطاف‌پذیر انجام دهند و از حمایت کافی اعضای خانواده نیز برخوردار شوند (ژوی ۲ و همکاران، ۲۰۲۰، ۴).

بر اساس پیشینه پژوهش، انعطاف‌پذیری در کانون خانواده می‌تواند بر خودکارآمدی اعضای خانواده تأثیر بگذارد (اصل دهقان و همکاران، ۱۳۹۷، ۵۵) و همین خودکارآمدی، نقش مهمی بر سرسختی افراد در زندگی ایفا می‌کند (جانسون ۳ و همکاران، ۲۰۱۷، ۳۳۱) که این نشان‌دهنده آن است که خودکارآمدی ۴ می‌تواند متغیر واسطه‌ای مناسبی در رابطه بین انعطاف‌پذیری خانواده و سرسختی خانواده باشد. خودکارآمدی به‌طور غیرمستقیم از طریق موانع درک‌شده و تعیین میزان تعهد، انگیزه را تحت تأثیر قرار می‌دهد (محدث

-
1. Openshaw
 2. Zhou
 3. Johnsen
 4. self-efficacy

شکوری گنجوی و همکاران، ۱۳۹۹، ۳۴). خودکارآمدی ۱ یکی از مفاهیم مهم نظریه شناختی اجتماعی ۲ بندورا ۳ است که به طور خاص یک باور و قضاوت در مورد خودمان است که افراد از طریق آن می‌توانند برای رسیدن به نتیجه دلخواه و موفقیت آمیز رفتارهای خاصی را انجام دهند (توکر ۴ و همکاران، ۲۰۲۰، ۴۵).

خودکارآمدی حس توانمندی و کنترل را در فرد افزایش می‌دهد (جسی ۵ و همکاران، ۲۰۱۹؛ محدث شکوری گنجوی و همکاران، ۱۳۹۹، ۳۴). بندورا در نظریه شناختی - اجتماعی و یادگیری، خودکارآمدی را یکی از فرایندهای شناختی می‌داند که از طریق آن بسیاری از رفتارهای اجتماعی خود و بسیاری از خصوصیات شخصی را گسترش می‌دهیم (بندورا، ۱۹۹۴؛ به نقل از فرید و اشرف‌زاده، ۱۳۹۹، ۷۲). با استناد به شواهد پژوهشی موجود، اهمیت تأثیرگذاری متغیرهایی چون انعطاف‌پذیری خانواده و خودکارآمدی بر سرسختی خانواده چنین استنباط می‌شود که این عوامل با هم و در تعامل با یکدیگر در قالب یک مدل مورد بررسی قرار نگرفته‌اند. به همین سبب، پژوهش حاضر با این هدف انجام شده است که این مجموعه عوامل با هم در نظر گرفته شده و روابط مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها با سرسختی خانواده بررسی شود. در اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش می‌توان گفت که سرسختی که جزو پیش‌بینی‌کننده‌های سلامت روانی محسوب می‌شود، عامل تعدیل‌کننده اثر عوامل تنش‌زا است که هر دو جنبه‌های شناختی و رفتاری شخصیت را در برمی‌گیرد. بر این اساس می‌توان گفت افرادی که نمره پایینی در سرسختی خانواده کسب می‌کنند، کیفیت پایین‌تری در ارتباط در خانواده دارند (صیدی و باقریان، ۱۳۹۰، ۲۲۶) و در زندگی زناشویی سازگارتر هستند (صیدی و همکاران، ۱۳۹۲، ۳۹).

شناخت عوامل مؤثر بر سرسختی خانواده در دانشجویان متأهل از اهمیت و ضرورتی فراوانی برخوردار است؛ بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا

1. self-efficacy
2. social cognitive theory (SCT)
3. Bandura
4. Tucker
5. Jessie

خودکارآمدی در مدل ساختاری سرسختی خانواده بر اساس انعطاف‌پذیری خانواده نقش واسطه‌ای دارد؟

ادبیات پژوهش: پیشینه و مبانی نظری

کاظمیان مقدم و هارون رشیدی (۱۴۰۰) با هدف بررسی رابطه‌الگوهای ارتباطی، انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با بهزیستی روان‌شناختی: واسطه‌گری سرسختی روان‌شناختی نشان دادند که بین الگوهای ارتباطی، انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و سرسختی روان‌شناختی با بهزیستی روان‌شناختی رابطه‌معناداری وجود دارد و نتایج حاصل از تحلیل مسیر نشان داد که روابط مستقیم و غیرمستقیم در مدل پیشنهادی معنادار است و روابط بین متغیرهای مذکور از برازش قابل قبول برخوردار بود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که سرسختی روان‌شناختی در رابطه بین الگوهای ارتباطی، انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با بهزیستی روان‌شناختی دارای نقش میانجی است.

اصل دهقان و همکاران (۱۳۹۷) با هدف بررسی نقش انعطاف‌پذیری خانواده و تمایز یافتگی مادران در خودکارآمدی نشان دادند که انعطاف‌پذیری خانواده با خودکارآمدی فرزندان، رابطه مثبت و معنادار دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد انعطاف‌پذیری به‌طور مستقیم و مؤلفه گسلس عاطفی مادر به‌طور معکوس قادر به پیش‌بینی ۰/۲۹ از تغییرات خودکارآمدی دختران است. انعطاف‌پذیری خانواده و تمایز یافتگی مادر و مؤلفه‌های آن در پیش‌بینی خودکارآمدی پسران نقش نداشتند؛ بنا بر نتایج، خانواده در شکل‌گیری خودکارآمدی نوجوانان به‌ویژه دختران نقش مهمی ایفا می‌کند.

کیانی و عارفی (۱۳۹۴) پژوهشی با هدف بررسی مدل تحلیل مسیر روابط میان انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، تاب‌آوری و سلامت روانی انجام دادند. نتایج برآمده از پژوهش آنان بیانگر آن بود که تاب‌آوری در رابطه میان انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و سلامت روانی نقش واسطه‌ای معناداری دارد.

بهادری و خیر (۱۳۹۱) در پژوهشی که با هدف بررسی رابطه سرسختی روان‌شناختی و انعطاف‌پذیری خانواده با سبک‌های مقابله با استرس انجام دادند، دریافته‌اند که میان سرسختی روان‌شناختی با سبک مقابله‌ای هیجان‌مدار و اجتناب‌مدار، رابطه مثبت و معنی‌دار

و میان انعطاف‌پذیری خانواده فقط با سبک مقابله‌ای اجتناب‌مدار، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. در مورد رابطه سرسختی روان‌شناختی و انعطاف‌پذیری خانواده باید بیان شود که بین این دو متغیر رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

یو و جیانگ^۱ (۲۰۲۱) با هدف رابطه بین عاطفه، سرسختی و خودکارآمدی نشان دادند که بعد تعهد در مورد سرسختی به‌طور مثبت با خودکارآمدی در ارتباط بود.

دانست (۲۰۲۱) در پژوهشی نشان داد که بین سرسختی خانواده با استرس خانواده، رابطه منفی و با رضایت از زندگی خانوادگی، سازگاری و انسجام رابطه مثبت و معناداری دارد. ارشی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی نشان دادند که بین خودکارآمدی و سرسختی همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

لیخاچوا^۲ و همکاران (۲۰۱۳) با هدف بررسی سرسختی و هدف از زندگی در دانشجویان نشان دادند که بیشتر دانشجویان سرسخت، برخلاف دانشجویان کم‌سرسخت، با خودکارآمدی بالاتر و سطح پایین‌تر مشخص می‌شوند. همچنین دانشجویان سرسخت، اهداف سفت و سخت‌تری در زندگی شغلی دنبال می‌کنند.

تام و تای^۳ (۲۰۰۷) پژوهشی با هدف بررسی نقش عملکرد خانواده و سرسختی خانواده بر روی خودکارآمدی در میان دانشجویان انجام دادند و دریافتند که بین هر سه متغیر مورد استفاده یعنی عملکرد خانواده، سرسختی خانواده و خودکارآمدی همبستگی وجود دارد. مرور مطالعات پیشین مبین آن است که در پیشینه پژوهشی داخل و خارج از کشور، نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در مدل ساختاری سرسختی خانواده بر اساس انعطاف‌پذیری خانواده کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. ارزیابی مطالعات موجود نشان‌دهنده وجود خلأ پژوهشی در دو حوزه اطلاعاتی مهم است: نخست اینکه مطالعات کمی بر روی دانشجویان متأهل انجام شده است و در نتیجه شواهد ناچیزی در مورد روابط خودکارآمدی، سرسختی خانواده و انعطاف‌پذیری خانواده به‌صورت مدل ساختاری وجود

-
1. Yu & Liang
 2. Likhacheva
 3. Tam & Tay

دارد. در نتیجه پژوهش حاضر در صدد است تا خلأ اطلاعاتی موجود را برطرف کند و به دانش موجود بیفزاید. در ادامه به بررسی نظریه‌های مرتبط به متغیرهای پژوهش پرداخته شده است.

نظریه شناختی اجتماعی^۱ خودکارآمدی بندورا^۲: در دهه ۱۹۷۰، آلبرت بندورا نظریه یادگیری اجتماعی را به منظور تأکید بر اهمیت یادگیری مشاهده‌ای پیشنهاد داد. با رشد این نظریه و گسترش دامنه آن به پدیده‌های روان‌شناختی، مانند انگیزه و مکانیسم‌های خودگردان، بندورا آن را به نظریه شناخت اجتماعی تغییر نام داد (فیشر^۳ و همکاران، ۲۰۰۸؛ به نقل از مکی‌زاده و بیگدلی، ۱۳۹۳، ۱۳۲). بندورا در نظریه خودکارآمدی خود فرض می‌کند که فرایندهای شناختی، محیط و رفتار شخص بر هم تأثیر و تأثر متقابل دارند و هیچ کدام از این سه جزء را نمی‌توان جدای از اجزای دیگر به‌عنوان تعیین‌کننده رفتار انسان به‌شمار آورد. او در این تعامل سه‌جانبه فرایندهای شناختی شخص، محیط و رفتار را جبر متقابل می‌نامد (آسترای کاندئا^۴ و همکاران، ۲۰۱۱؛ به نقل از بهزادی و محمودی، ۱۳۹۷، ۳۰).

نظریه سرسختی خانواده مک کویین: سرسختی خانواده به توانایی اعضای خانواده در پاسخ مثبت نسبت به رویدادهای منفی و اظهار نیرومندی، چاره‌سازی و اعتماد به نفس در حل مشکلات پدید آمده اشاره دارد (بنزیس و همکاران، ۲۰۰۸؛ به نقل از محسن‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷، ۷). بر اساس نظر مک کویین سرسختی خانواده به‌طور خاص به موارد زیر اشاره دارد: الف) توانمندی و دوام واحد خانواده؛ ب) احساس کنترل در طول سختی‌ها و رخدادهای زندگی؛ و ج) نگاه به تغییر به‌عنوان یک پدیده مثبت و سودمند. جهت‌گیری فعال‌تر در سازگاری با موقعیت‌های تنش‌زا و مدیریت آن‌ها (مک کویین و همکاران، ۱۹۹۶؛ به نقل از صیدی و همکاران، ۱۳۹۲، ۴۷).

1. social cognitive theory (SCT)
2. Bandura
3. Fisher
4. Astray-Caneda

مدل گشتاوری^۱ اولسون: یکی از نظریه‌هایی که به انعطاف‌پذیری خانواده پرداخته است، مدل گشتاوری اولسون است (جئاگر ۲ و همکاران، ۲۰۲۰، ۵۹۲) که برای توصیف نظام‌های زناشویی و خانواده و همچنین برای ترسیم چگونگی تغییرات آن‌ها در طول زمان کارآمد است (اولسون و همکاران، ۲۰۱۹، ۲۰۰). مدل گشتاوری اولسون سه بُعد انسجام ۳ (اتفاق و با یکدیگر بودن)، انعطاف‌پذیری ۴ (سازگاری و توانایی مقابله با تغییرات در زندگی زناشویی) و ارتباطات ۵ را توصیف کرده است که این عوامل سه گانه نقش مهمی در ایجاد رضایت از زندگی زناشویی زوجین دارند (اولسون، ۲۰۰۰؛ به نقل از یوآن ۶ و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۱۱۴).

روش

روش پژوهش بر اساس هدف، کاربردی و برحسب گردآوری اطلاعات و یافته‌ها از نوع توصیفی - همبستگی است و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از روش معادلات ساختاری استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش همه دانشجویان متأهل دانشگاه‌های شهر سنندج در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ بودند. در مورد حجم نمونه لازم برای تحلیل عاملی و مدل‌یابی معادلات ساختاری توافق کلی وجود ندارد؛ اما به‌زعم بسیاری از پژوهشگران حداقل حجم نمونه لازم ۲۰۰ می‌باشد. کلاین ۷ (۲۰۱۶) نیز معتقد است برای هر متغیر ۱۰ یا ۲۰ نمونه لازم است؛ اما حداقل حجم نمونه ۲۰۰ قابل دفاع است. بر اساس مدل کلاین با احتساب احتمال ریزش برخی پرسش‌نامه‌ها و همچنین در جهت تعمیم‌پذیری بیشتر نتایج، حجم نمونه ۵۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس ۸ (داوطلبانه) انتخاب شد. رضایت آگاهانه افراد آزمودنی برای پاسخگویی به سؤالات و گذشتن حداقل شش ماه از زندگی مشترک از ملاک‌های ورود و ناقص بودن پاسخ‌نامه افراد نمونه و سوء مصرف مواد مخدر

-
1. Circumplex model
 2. Jaeger
 3. family cohesion
 4. flexibility
 5. communication
 6. Yuan
 7. Kline
 8. convenience sampling

و دخانیات بر اساس گزارش خود فرد از ملاک‌های خروج از پژوهش بوده است. شرکت آزادانه و داوطلبانه، محرمانه ماندن پاسخ‌ها و در اختیار قرار دادن نتایج در صورت تمایل به افراد از اصول اخلاقی رعایت شده در این پژوهش بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری) عمل شد. نرم‌افزار تحلیل داده‌ها برنامه SPSS و AMOS بود. در ادامه به معرفی ابزارهای پژوهش پرداخته می‌شود.

مقیاس باورهای خودکارآمدی عمومی^۱ (GSE-10) شوارتز و جروسلم^۲ (۱۹۹۲):
این مقیاس شامل ۱۰ سؤال است و ابزاری ویژه بزرگسالان بالای ۱۲ سال است و پاسخ‌دهنده باید در گستره لیکرت ۴ درجه‌ای از «اصلاً صحیح نیست ۱ نمره، به سختی صحیح ۲ نمره، تقریباً صحیح ۳ نمره و کاملاً صحیح ۴ نمره» به سؤالات پاسخ دهد. دامنه نمرات بین ۱۰ تا ۴۰ نمره است. برای بررسی پایایی مقیاس از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب در دامنه ۰/۸۷ تا ۰/۸۸ (دلاور و همکاران ۱۳۹۲، ۹۴) و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به دست آمده است (پردار و رضاخانی، ۱۳۹۶، ص ۴۳). همچنین روایی همگرایی با متغیر تاب‌آوری با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون ضریب ۰/۲۳ و معنادار در سطح ۰/۰۱ به دست آمده است که نشان‌دهنده روایی همگرایی مقیاس است (کیهانی و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۸۵۷). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی از روش همسانی درونی استفاده شده است که آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمده است.

پرسش‌نامه سرسختی خانواده^۳ (FHI) مک کویین و همکاران (۱۹۹۶): این پرسش‌نامه شامل ۲۰ سؤال است که سه مؤلفه تعهد با سؤالات ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۸؛ چالش-طلبی با سؤالات ۳، ۵، ۱۲، ۱۴، ۱۵ و ۱۷؛ کنترل با سؤالات ۱، ۲، ۶، ۱۶، ۱۹ و ۲۰ را اندازه‌گیری می‌کند. نمره‌گذاری پرسش‌نامه در طیف ۴ درجه‌ای (از کاملاً غلط ۰ نمره تا کاملاً صحیح ۳ نمره) انجام می‌شود. سؤالات ۱، ۲، ۳، ۸، ۱۰، ۱۴، ۱۶ و ۲۰ به صورت

1. General Self-Efficacy Scale (GES-10)
2. Jerusalem & Schwarzer
3. Family Hardiness Index (FHI)

معکوس نمره گذاری می‌شوند. برای بررسی پایایی پرسش‌نامه از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب در دامنه ۰/۶۳ تا ۰/۷۳ برای مؤلفه‌ها و کل سؤالات ۰/۸۲ گزارش شده است (آگیلار-وفایی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۴۰). در تحقیقات خارجی همسانی درونی پرسش‌نامه با آلفای کرونباخ بررسی و ضرایب در دامنه ۰/۵۸ تا ۰/۷۴ برای مؤلفه‌ها و کل سؤالات ۰/۹۴ به دست آمده است (هو ۱ و همکاران، ۲۰۲۱، ۱۷۸). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی از روش همسانی درونی استفاده شده است که آلفای کرونباخ ۰/۹۰ به دست آمده است.

پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری خانواده ۲ (FFQ) شاکری (۱۳۸۲): این پرسش‌نامه شامل ۱۶ سؤال است که با اقتباس از مدل گشتاوری ۳ اولسون درباره خانواده به وسیله شاکری (۱۳۸۲) ساخته شده است. نمره گذاری آن در طیف ۵ درجه‌ای لیکرت است به این صورت که از «کاملاً موافقم ۵ نمره، موافقم ۴ نمره، نظری ندارم ۳ نمره، مخالفم ۲ نمره و کاملاً مخالفم ۱ نمره» تعلق می‌گیرد. برای بررسی همسانی درونی پرسش‌نامه از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۶ به دست آمده است (بهادری و خیر، ۱۳۹۱، ۷). در سایر پژوهش‌ها نیز ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۱ گزارش شده است (بهزادی و سروقد، ۱۳۹۴، ص ۵۹). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی از روش همسانی درونی استفاده شده است که آلفای کرونباخ ۰/۸۵ به دست آمده است.

یافته‌های پژوهش

نتایج یافته‌های جمعیت‌شناختی نشان داد که از بین افراد نمونه ۲۱۲ نفر (۴۲ درصد) مرد و ۲۸۸ نفر (۵۸ درصد) زن بودند. ۴۷ نفر (۹ درصد) فوق‌دیپلم، ۲۲۶ نفر (۴۵ درصد) کارشناسی، ۱۶۷ نفر (۳۳ درصد) کارشناسی ارشد و ۶۰ نفر (۱۲ درصد) دکتری بود. ۲۷۷ نفر (۵۵/۴ درصد) مدت زمان ازدواجشان ۱ تا ۲ سال، ۱۵۸ نفر (۳۱/۶ درصد) ۳ تا ۴ سال و ۶۵ نفر (۱۳ درصد) ۵ سال از مدت زمان ازدواج آن‌ها گذشته شده بود. ۱۸۷ نفر (۳۷/۴ درصد)

1. Hu
2. Family Flexibility Questionnaire (FFQ)
3. Circumplex model

درصد) فرزندی نداشتند، ۲۶۵ نفر (۵۳ درصد) ۱ تا ۲ فرزند و ۴۸ نفر (۹/۶ درصد) ۳ تا ۶ فرزند و بیشتر داشتند. ۱۵۲ نفر (۳۰ درصد) خانه‌دار، ۷ نفر (۱ درصد) بیکار و ۳۴۱ نفر (۶۹ درصد) شاغل بودند. میانگین سن ۳۶/۵۳ و انحراف معیار سن ۴/۲۹۷ بود.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و ماتریس همبستگی بین متغیرهای

پژوهش

متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱- تعهد	۱					
۲- چالش طلبی	۰/۷۸۷**	۱				
۳- کنترل	۰/۶۷۳**	۰/۷۵۴**	۱			
۴- نمره کل سرسختی خانواده	۰/۶۲۶**	۰/۷۶۰**	۰/۶۴۴**	۱		
۵- خودکارآمدی	۰/۷۸۷**	۰/۷۸۱**	۰/۳۶۸*	۰/۷۱۲**	۱	
۶- انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۷۴۷**	۰/۵۷۴**	۰/۴۴۴*	۰/۶۰۷**	۰/۷۸۸**	۱
میانگین	۲۳/۲۳	۱۰/۷۷	۱۱/۱۲	۱۴/۲۳	۳۶/۱۲	۳۰/۵۶
انحراف معیار	۹/۵۳	۴/۱۴	۳/۹۲	۵/۶۹	۱۲/۹۷	۱۵/۰۸

**P < ۰/۰۱ *P < ۰/۰۵

معنادار در سطح ۰/۰۱) معنادار در سطح ۰/۰۵
 جدول (۱) میانگین و انحراف معیار خودکارآمدی، سرسختی خانواده و انعطاف‌پذیری خانواده را نشان می‌دهد. تعداد آزمودنی‌ها ۵۰۰ نفر بودند. همچنین ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد که بین خودکارآمدی ($r=0/787, p<0/01$) و انعطاف‌پذیری خانواده ($r=0/747, p<0/01$) با سرسختی خانواده رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همان‌طور که در جدول ۳ نشان داده شد، همبستگی بین متغیرها معنادار است از این رو، امکان بررسی مدل پژوهش فراهم شد که نتایج ضرایب مستقیم، غیرمستقیم و برازش مدل در ادامه آمده است.

جدول ۲: نتایج مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم مدل پژوهش

معناداری	نسبت بحرانی (C.R.)	خطای معیار (S.E)	ضریب بتا (β)	مسیرهای مستقیم
۰/۰۰۱	۷/۵۶۰	۰/۰۱۹	۰/۴۴۵	انعطاف‌پذیری خانواده ← سرسختی خانواده
۰/۰۰۱	۱۹/۳۰۳	۰/۰۳۳	۰/۲۷۰	خودکارآمدی ← سرسختی خانواده
۰/۰۰۱	۴۳/۲۳۴	۰/۰۱۳	۰/۸۸۸	انعطاف‌پذیری خانواده ← خودکارآمدی
مسیر غیرمستقیم		حد پایین	حد بالا	سطح معناداری
انعطاف‌پذیری خانواده ← خودکارآمدی ← سرسختی خانواده		۱/۰۴۳	۱/۲۴۴	۰/۰۰۱

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، ضرایب مسیرهای مستقیم انعطاف‌پذیری خانواده (انعطاف‌پذیری خانواده ← سرسختی خانواده) $\beta=۰/۴۴۵$ و $\text{sig}=۰/۰۰۱$ و خودکارآمدی (خودکارآمدی ← سرسختی خانواده) $\beta=۰/۲۷۰$ و $\text{sig}=۰/۰۰۱$ بر سرسختی خانواده معنادار بودند. همچنین ضریب مسیر مستقیم انعطاف‌پذیری خانواده (انعطاف‌پذیری خانواده ← خودکارآمدی) $\beta=۰/۸۸۸$ و $\text{sig}=۰/۰۰۱$ بر خودکارآمدی معنادار بودند. در ادامه برای بررسی رابطه غیرمستقیم مدل پیشنهادی از روش بوت استروپ استفاده شده است. نتایج روش بوت استروپ برای بررسی مسیرهای واسطه‌ای غیرمستقیم در جدول (۲) ارائه شده است که بر این اساس، چنانچه حد بالا و پایین این آزمون هر دو مثبت یا هر دو منفی باشند و صفر بین این دو حد قرار نگیرد، در آن صورت مسیر علی غیرمستقیم معنی‌دار خواهد بود. مطابق نتایج جدول (۲) این قاعده در مورد انعطاف‌پذیری خانواده بر سرسختی خانواده با نقش واسطه‌ای خودکارآمدی صدق می‌کند. در جدول (۳) شاخص‌های برازندگی مدل پژوهش آمده است.

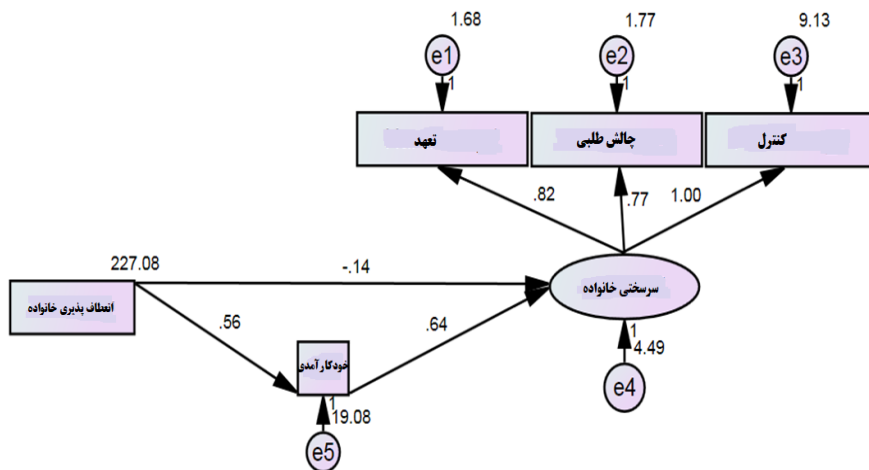
جدول ۳: شاخص‌های برازندگی مدل پژوهش

شاخص‌ها	مقدار به دست آمده	مقدار قابل قبول
خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA)	۰/۰۴۹	کمتر از ۰/۰۸
شاخص تقریب برازندگی (PCLOSE)	۰/۰۰۱	-
شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)	۰/۹۴۵	بیشتر از ۰/۹۰
شاخص نیکویی برازش تعدیل‌شده یا انطباقی (AGFI)	۰/۹۰۱	بیشتر از ۰/۹۰
شاخص برازش مقتصد (PCFI)	۰/۶۰۸	بیشتر از ۰/۶۰
شاخص برازش هنجار شده مقتصد (PNFI)	۰/۷۰۹	بیشتر از ۰/۶۰
شاخص برازندگی افزایشی (IFI)	۰/۹۴۶	بیشتر از ۰/۹۰

بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۳۸	شاخص نیکویی برازش (GFI)
بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۰۱	شاخص برازش هنجار شده (NFI)

برای آزمودن مدل موردنظر در پژوهش حاضر، روش الگویابی معادلات ساختاری اعمال شده است. برای بررسی برازندگی مدل از شاخص‌های موجود در جدول (۳) استفاده شده است. بر اساس جدول بالا، مشاهده می‌شود مقدار شاخص تقریب برازندگی ۰/۰۰۱ و شاخص RMSEA برابر ۰/۰۴۹ است که بر اساس مدل کلاین (۲۰۱۶) نشان‌دهندهٔ برازش مدل است؛ بنابراین فرض پژوهش تأیید شد.

شکل (۱) مدل معادلات ساختاری و ضرایب مسیر میان متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل پیشنهادی پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام این پژوهش، بررسی نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در مدل ساختاری سرسختی خانواده بر اساس انعطاف‌پذیری خانواده بود. نتایج نشان داد که انعطاف‌پذیری خانواده و خودکارآمدی بر سرسختی خانواده تأثیر مستقیم دارند. این نتایج با نتایج تحقیقات اصل دهقان و همکاران (۱۳۹۷، ۵۵) و جانسون و همکاران (۲۰۱۷، ۳۳۱) همسویی دارد. در تبیین تأثیر مستقیم و معنادار انعطاف‌پذیری خانواده بر سرسختی خانواده

می‌توان گفت که مدل گشتاوری اولسون که فرضیه اصلی آن این است که نظام‌های خانواده متعادل در مقایسه با نظام‌های خانواده نامتعادل کارکرد مناسب‌تری دارند. این مدل مبتنی بر نظریه سیستم‌های خانواده بوئن^۱ است و نظام خانواده را بر اساس بُعد اصلی (همبستگی و انسجام، انعطاف‌پذیری و ارتباط) توصیف می‌کند. درجات متعادل انسجام (مجزا و پیوسته) در خانواده‌های مطلوب کاربرد دارد. افراط‌ها یا درجات نامتعادل (ازهم گسیخته و درهم‌تنیده) به‌طور کلی در درازمدت مسئله‌ساز است. در مدل متعادل انسجام (مجزا و پیوسته)، افراد می‌توانند این دو درجه را کنترل کنند، همچنین می‌توانند به خانواده‌هایشان وابسته و یا از آن‌ها مستقل باشند. در خانواده‌ای که انعطاف‌پذیری پایین باشد، استبداد حاکم است، زوجین با همدیگر همکاری مناسب ندارد، فرزندان به اطاعت بی‌چون و چرا ملزم‌اند، در تصمیم‌گیری‌های خانواده نقش کمتری دارند یا مورد توجه قرار نمی‌گیرند. غالباً ممکن است مستقل عمل کنند؛ اما توانایی تصمیم‌گیری مستقلانه ندارند، مضطرب و وابستگی بیشتری به دیگران دارند. به نظر می‌رسد در خانواده‌ای که انعطاف‌پذیری پایین است، افراد خانواده به هم وابسته می‌شوند و سطح خودمتمایزسازی آن‌ها پایین می‌آید، چنانچه در خانواده روابط منعطف‌تر باشد، زوجین و فرزندان می‌توانند سطوح بالاتری از خودمتمایزسازی را کسب کنند. همچنین زمانی که میزان انعطاف‌پذیری خانواده بالاست آنان توانایی بیشتری برای رویارویی با مشکلات مختلف دارند و می‌توانند به شیوه‌های گوناگون مشکلات خود را حل کنند و در برابر مشکلات سرسخت و تاب‌آور باشند. بر اساس آنچه گفته شد، می‌توان منطقی دانست که انعطاف‌پذیری خانواده بر سرسختی خانواده دانشجویان متأهل تأثیر مستقیم دارد.

در تبیین تأثیر مستقیم و معنادار خودکارآمدی بر سرسختی خانواده می‌توان گفت خودکارآمدی در نظریه شناختی - اجتماعی بندورا، به‌عنوان باور فرد نسبت به توانایی‌ها، قابلیت‌ها و ظرفیت‌های خود برای سازمان دادن و انجام موفقیت‌آمیز یک رفتار خاص برای رسیدن دستاوردهای مشخص و معین تعریف شده است (بندورا، ۱۹۹۷)؛ به نقل از گازو^۲ و

1. Bowen's family system theory
2. Gazo

همکاران، ۲۰۲۰، ۱۴۵). همچنین افرادی که خودکارآمدی بالایی دارند به این اعتقاد رسیده‌اند که کارها را می‌توان به خوبی و درست انجام داد؛ بنابراین از کار و فعالیت اجتناب نمی‌کنند، تلاش خود را افزایش می‌دهند و افکار و احساسات خود را بهتر به کار می‌گیرند، اما افرادی که خودکارآمدی پایینی دارند هنگام رویارویی با مسائل به توانایی هایشان شک دارند و احساس بی‌فایده‌گی می‌کنند. با اینکه خودکارآمدی جزئی از خودپنداره فرد می‌باشد که به باورهای فرد در زمینه توانایی و ظرفیت‌های جهت انجام تکالیفی که در آینده با آن‌ها روبرو می‌شود مربوط است (بورنس ۱ و همکاران، ۲۰۲۰، ۷۷)، اما خودکارآمدی در زندگی زناشویی شامل باور به توانایی‌های خود برای رسیدن به اهداف مشخص در روابط زناشویی زوجین در نظر گرفته شده است (بن-نایم ۲ و همکاران، ۲۰۱۹، ۵۰۶). لذا دانشجویان متأهلی که از میزان بالاتری از خودکارآمدی برخوردار هستند، در رویارویی با چالش‌های تحصیلی، زندگی زناشویی و مهارت‌های فرزندپروری اطمینان بیشتری به توانایی‌های خود دارند و هنگامی که با مشکلاتی روبرو می‌شوند، می‌توانند در برابر این مشکلات، تاب آور و سرسخت بوده و توان چالش‌طلبی و قدرت مبارزه بیشتری داشته باشند. بر اساس آنچه گفته شد، می‌توان منطقی دانست که خودکارآمدی بر سرسختی خانواده دانشجویان متأهل تأثیر مستقیم دارد.

همچنین تأثیر غیرمستقیم انعطاف‌پذیری خانواده نیز از طریق نقش واسطه‌ای خودکارآمدی بر سرسختی خانواده معنادار بود. این نتیجه با نتایج تحقیقات اصل دهقان و همکاران (۱۳۹۷، ۵۵) و جانسون و همکاران (۲۰۱۷، ۳۳۱) همسویی دارد. در تبیین تأثیر غیرمستقیم و معنادار انعطاف‌پذیری خانواده بر سرسختی خانواده با نقش واسطه‌ای خودکارآمدی می‌توان گفت که در خانواده‌های انعطاف‌پذیر نقش‌ها، قوانین و سلسله‌مراتب افراد از انعطاف‌پذیری مطلوبی برخوردار است؛ بنابراین هنگام رویارویی با موضوعات مختلف در گستره‌ی زیادی از مسائل، گفت‌وگو صورت می‌گیرد و اعضای خانواده با هم به حل مسئله می‌پردازند. فرزندان این خانواده‌ها می‌آموزند که چگونه مسائل

1. Burns
2. Ben-Naim

را مستقلانه حل کنند و چگونه در برابر آن‌ها انعطاف نشان دهند؛ بنابراین احتمال می‌رود از حس استقلال، قدرت انطباق و خودکارآمدی بیشتری برخوردار باشند. وقتی افراد متأهل از خودکارآمدی بالایی برخوردار باشند که این خودکارآمدی متأثر از انعطاف‌پذیری خانواده است، این خودکارآمدی به وجود آمده و تقویت شده از یک‌کانون منعطف خانوادگی می‌تواند به معنی توانمندی زوجین در ساماندهی عملکردهای آتی و مدیریت موقعیت‌های پیش‌بیند در زندگی‌شان باشد و در واقع اطمینانی است که زوجین به واسطه آن، رفتار خاصی را با توجه به موقعیت انجام می‌دهند و انتظار نتایجی که به دست می‌آید را دارند و این موجب بالا رفتن سرسختی آنان در برابر مشکلات می‌شود. بر اساس آنچه گفته شد، می‌توان منطقی دانست که خودکارآمدی نقش واسطه‌ای در تأثیر انعطاف‌پذیری خانواده بر سرسختی خانواده دانشجویان متأهل داشته باشد.

محدودیت‌ها و پیشنهادها

- در استفاده از نتایج باید دقت داشت که یافته‌های این تحقیق، محدود به دانشجویان متأهل شهر سمنان بوده است؛ بنابراین در تعمیم نتایج به دانشجویان متأهل در دیگر شهرها باید محتاطانه عمل کرد.
- مطالعه حاضر، جزو مطالعات همبستگی از نوع توصیفی بوده است؛ بنابراین روابط به-دست‌آمده را نمی‌توان به عنوان روابط علت و معلولی تفسیر و تعبیر کرد.
- این پژوهش می‌توانست هم به صورت کمی و کیفی (ترکیبی) انجام شود، اما به دلیل نبود شرایط مصاحبه، این امکان در پژوهش حاضر مهیا نبود و یکی از موانع و محدودیت‌های پژوهش بود.
- انجام این پژوهش با روش نمونه‌گیری در دسترس و حجم نمونه نسبتاً کمتری مقدور بود. در صورتی که نمونه بزرگ‌تری در دسترس بود این احتمال وجود داشت که نتایج متفاوت‌تری از نتیجه به دست آمده از پژوهش حاضر به دست آید.
- دشواری در جلب رضایت افراد نمونه برای شرکت در پژوهش و پاسخگویی به سؤالات پرسش‌نامه‌ها یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش بود.

- برخی از افراد نمونه، انجام چنین پژوهش‌هایی را عاری از هرگونه منفعت و مزیت برای خود می‌دانستند.

- برای تعمیم‌پذیری بیشتر نتایج، پیشنهاد می‌شود دانشجویان و پژوهشگران چنین پژوهش‌هایی را در سایر شهرها و خصوصاً درباره‌ی دانشجویان متأهل دانشگاه‌های ناجا تکرار کنند تا شواهدی از روابط به‌دست آمده فراهم شود.

- پیشنهاد می‌شود که مدل پژوهش حاضر یعنی پیش‌بینی سرسختی خانواده بر اساس متغیرهای خانوادگی دیگری مانند الگوهای ارتباطی خانواده و کارکردهای زناشویی دیگر با نقش واسطه‌ای خودکارآمدی را مورد بررسی قرار دهند.

- استفاده از مطالعات طولی و سایر روش‌های تحقیق (ترکیبی شامل کیفی و کمی) می‌تواند برای بررسی این مطالعه سودمندتر باشد. به این صورت که پیشنهاد می‌شود با استفاده از یک مطالعه کیفی (مطالعات تجربه زیسته و پدیدارشناسی توصیفی) به بررسی عوامل مؤثر بر سرسختی خانواده در دانشجویان متأهل پرداخته شود.

همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده می‌توان پیشنهادها و راهکارهای علمی و اجرایی را به استفاده‌کنندگان نتایج این پژوهش ارائه کرد. در وهله اول، مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی مستقر در دانشگاه‌ها، سازمان‌های خانواده‌محور و مراکز مشاوره و مددکاری مرتبط با سازمان ناجا براساس نتایج پژوهش حاضر به طراحی برنامه‌های آموزشی هدفمند و مؤثر اقدام کنند. از آنجا که سرسختی خانواده قابل آموزش است، پیشنهاد می‌شود مشاوران و روان‌شناسان در دانشگاه‌ها و مراکز ناجا با برگزاری کارگاه‌های روان‌شناختی مانند آموزش انعطاف‌پذیری خانواده در زمینه بهبود مشکلات زناشویی دانشجویان اقدام کنند؛ بنابراین یافته‌های این پژوهش را می‌توان در تدوین برنامه‌هایی برای افزایش سرسختی خانواده دانشجویان به کار برد تا به این دانشجویان متأهل کمک شود که کیفیت زندگی زناشویی خود را بالا ببرند و با ناملايمات زندگی تحصیلی توأم با زندگی زناشویی با توان بیشتری کنار بیابند. همچنین ضروری است که کارگاه‌های آموزشی برای خانواده‌های

دانشجویان متأهل به منظور آشنایی با اهمیت الگوهای ارتباطی و آموزش آن‌ها با استفاده از مدل‌ها و راهبردهای مناسب برگزار شود.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول پژوهش است و نویسندگان دیگر به ترتیب استادان راهنما و استاد مشاور، همگی نقش راهنمایی و نظارت بر حُسن انجام پژوهش را داشتند. از تمامی افرادی که در این پژوهش ما را یاری کردند، به ویژه دانشجویان متأهل دانشگاه‌های شهر سنج، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- اصل دهقان، فاطمه؛ رضاییان، حمید؛ و حسینیان، سیمین. (۱۳۹۷). نقش انعطاف‌پذیری خانواده و تمایز یافتگی مادران در خودکارآمدی نوجوانان. فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، ۱۳ (۴۵)، ۷۳-۵۵. https://cwfs.ihu.ac.ir/article_204430.html
- آگیلار-وفایی، ماریا؛ رسول‌زاده طباطبایی، کاظم؛ و ابراهیمی جمارانی، محیا. (۱۳۹۶). نقش میانجی‌گری نستوهی خانواده در رابطه با الگوی ارتباطی خانواده در راستای حل مسئله و به‌زیستی خانواده. دو فصلنامه روان‌شناسی بالینی و شخصیت، ۱۵ (۱)، ۱۴۳-۱۳۷. http://cpap.shahed.ac.ir/article_2804.html
- بهادری، الهام؛ و خیر، محمد. (۱۳۹۱). رابطه سرسختی روان‌شناختی و انعطاف‌پذیری خانواده با سبک‌های مقابله با استرس در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی. روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۲ (۷)، ۱۸-۱. http://jpmm.miau.ac.ir/article_1093.html
- بهزادی، بهناز؛ و سروقد، سیروس. (۱۳۹۴). رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و سبک‌های هویت با نقش واسطه‌گری حالت فراشناختی در دانش‌آموزان دختر. فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی، ۱۰ (۳۸)، ۷۵-۴۹. https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4080.html
- بهزادی، حسن؛ و محمودی، حسن. (۱۳۹۷). بررسی نقش یادگیری مشاهده‌ای بر وضعیت مطالعه دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه بر اساس نظریه شناختی اجتماعی بندورا. مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۱ (۱)، ۵۴-۲۵. http://lis.aqr-libjournal.ir/article_49751.html

- پردار، چیان؛ و رضاخانی، سیمین دخت. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر افزایش خودکارآمدی و امیدواری همسران جانبازان. مجله طب جانباز، ۳۸ (۱)، ۴۵-۴۲.
<https://www.magiran.com/paper/1791025>
- دلاور، علی؛ نجفی، محمود؛ رضایی، علی محمد؛ دبیری، سولماز؛ و رضایی، نورمحمد. (۱۳۹۲). خصوصیات روان‌سنجی مقیاس خودکارآمدی عمومی در کارکنان دانشگاه. فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، ۳ (۱۲)، ۸۷-۱۰۴.
https://jem.atu.ac.ir/article_5663.html
- رجبی، غلامرضا. (۱۳۸۵). بررسی پایایی و روایی مقیاس باورهای خودکارآمدی عمومی در دانشجویان روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز و دانشگاه آزاد مرودشت. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۲ (۱-۲)، ۱۱۱-۱۲۲.
https://jontoe.alzahra.ac.ir/article_287.html
- رفعتی‌اصل، سید عزیز؛ کاظمی‌پور، شهلا؛ و شفیعی، سمیه سادات. (۱۳۹۹). طراحی مدل حمایتی فرزندان خانواده‌های فروپاشیده شده در اثر طلاق (مورد مطالعه شهر تهران ۹۸-۹۹). پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، ۸ (۲)، ۵۴۶-۵۷۳.
http://pssw.jrl.police.ir/article_95319.html
- روشن‌نژاد، نجمه؛ بیان‌فر، فاطمه؛ و طالع‌پسند، سیاوش. (۱۳۹۸). پیش‌بینی سازگاری زناشویی زوج‌های جوان بر مبنای ویژگی‌های شخصیتی، تمایز یافتگی خود و سرسختی. فصلنامه روان‌شناسی بالینی، ۱۱ (۱)، ۱۰۷-۹۳.
https://jcp.semnan.ac.ir/article_3935.html
- زمانی زارچی، محمدصادق؛ صمدی کاشان، سحر؛ و قاسم‌زاده، سوگند. (۱۳۹۷). مقایسه طرح‌واره‌های هیجانی و خود سرکوبگری در زنان متقاضی طلاق و غیر متقاضی طلاق. پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، ۱۱ (۱)، ۱۴۷-۱۵۸.
http://pssw.jrl.police.ir/article_20332.html
- صیدی، محمدسجاد؛ و باقریان، فاطمه. (۱۳۹۰). پیش‌بینی سرسختی خانواده توسط فراغت و انجام فرایض دینی در منزل با واسطه‌گری کیفیت ارتباط در خانواده. فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۱ (۲)، ۴۷-۲۴۲-۲۲۶.
https://fcp.uok.ac.ir/article_9452.html

- صیدی، محمدسجاد؛ فلاح تفتی، ابوالفضل؛ صادقی، منصوره‌السادات؛ و رضایی، خدیجه. (۱۳۹۲). نقش سبک دلبستگی و سازگاری زناشویی در سرسختی خانواده. فصلنامه علمی نسیم تندرستی، ۲ (۱)، ۳۹-۴۷. http://jfh.iausari.ac.ir/article_639704.html
- طغیانی دولت‌آبادی، زهرا؛ عبدالملکی، شایسته؛ جاهد، حسینعلی؛ و حسینی، سیده اسماء. (۱۳۹۹). رابطه اشتغال مادر با شادکامی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان. دوماهنامه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۳ (۱)، ۵۳-۶۱. <https://edcbmj.ir/article-1-1421-fa.html>
- عبدالهی، راشن؛ عینی‌پور، جواد؛ و سوری، احمد. (۱۴۰۰). ساخت و اعتباریابی مقیاس نگرش به ازدواج مجدد (مطالعه موردی: همسران شهدا). پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، ۹ (۱)، ۲۷۱-۲۵۳. http://pssw.jrl.police.ir/article_96244.html
- فرید، ابوالفضل؛ و اشرف‌زاده، توحید. (۱۳۹۹). فراتحلیل رابطه خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی. مجله علوم تربیتی، ۲۷ (۲)، ۶۹-۹۰. https://education.scu.ac.ir/article_16634.html
- کاظمیان مقدم، کبری؛ و هارون رشیدی، همایون. (۱۴۰۰). رابطه الگوهای ارتباطی، انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با بهزیستی روان‌شناختی: واسطه‌گری سرسختی روان‌شناختی در دانش‌آموزان. فصلنامه علمی پژوهشنامه تربیتی، ۱۶ (۶۷)، ۱۴۵-۱۶۱. http://edu.bojnourdiau.ac.ir/article_682347.html
- کیانی، نرگس؛ و عارفی، مختار. (۱۳۹۴). مدل تحلیل مسیر روابط میان انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، تاب‌آوری و سلامت روانی دانشجویان. مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۵ (۳)، ۲۲-۴۹. https://fcp.uok.ac.ir/article_42706.html
- کیهانی، مهناز؛ تقوایی، داود؛ رجیبی، ابوالفضل؛ و امیرپور، برزو. (۱۳۹۳). همسانی درونی و تحلیل عاملی تأییدی مقیاس تاب‌آوری کانر-دیویدسون در دانشجویان دختر پرستاری. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۴ (۱۰)، ۸۶۵-۸۵۷. <https://ijme.mui.ac.ir/article-1-3254-fa.html>
- محدث شکوری گنجوی، لیلا؛ احدی، حسن؛ جمهری، فرهاد؛ و خلعتبری، جواد. (۱۳۹۹). اثربخشی درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش بر سطح قند خون ناشتا و خودکارآمدی در زنان مبتلا به دیابت نوع دو. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۲۱ (۴)، ۴۶-۵۹.

http://jsr-p.khuisf.ac.ir/article_667886.html

- محسن‌زاده، فرشاد؛ قاسمی جوینه، رضا؛ درگاهی، شهریار؛ و جلیلی نیکو، سعید. (۱۳۹۷). مقایسه سلامت معنوی، سرسختی خانواده و رضایتمندی از خانواده در افراد معتاد و غیرمعتاد. مجله پژوهش در دین و سلامت، ۴ (۴)، ۴۳-۳۳.

<https://journals.sbmu.ac.ir/jrrh/article/view/17163/15589>

- مرادی، زهرا؛ و مدنی، یاسر. (۱۳۹۹). پیش‌بینی رضایت جنسی و تعهد زناشویی براساس دین‌داری و صمیمیت زناشویی دانشجویان متأهل دانشگاه تهران. فصلنامه علمی پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی، ۱۱ (۳)، ۲۴۱-۲۲۳.

https://japr.ut.ac.ir/article_78577.html

- مکی‌زاده، فاطمه؛ و بیگدلی، زاهد. (۱۳۹۳). نظریه شناخت اجتماعی: رویکردی مؤثر در رفتارهای اطلاعاتی. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۴ (۲)، ۱۴۷-۱۳۱.

https://infosci.um.ac.ir/article_29193.html

- نریمانی، محمد، فایضی، نوشین؛ سوره، جمال؛ و فلاحی، وحید. (۱۳۹۹). نقش رگه‌های سرشت و منش، نیازهای بنیادی روان‌شناختی و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی در سرسختی خانواده مادران کودکان اتیسم. مطالعات روان‌شناختی، ۱۶ (۲)، ۷۴-۵۷.

https://psychstudies.alzahra.ac.ir/article_4917.html

- Arshi S., Kalthornia Golkar M., Ahadi H., Sedaghat M. (2021). The Role of Self-Efficacy, Hardiness, and Coping Strategies in Predicting Self-Care Behaviors in Patients with Type 2 Diabetes. Preventive Care in Nursing and Midwifery Journal, 11(4), 17-25. <http://zums.ac.ir/nmcjournal/article-1-748-en.html>
- Bean, R. C., Ledermann, T., Higginbotham, B. J., & Galliher, R. V. (2020). Associations between Relationship Maintenance Behaviors and Marital Stability in Remarriages. Journal of Divorce & Remarriage, 61 (1), 62-82. <https://doi.org/10.1080/10502556.2019.1619385>
- Ben-Naim, S., Gill, N., Laslo-Roth, R., & Einav, M. (2019). Parental stress and parental self-efficacy as mediators of the association between children's ADHD and marital satisfaction. Journal of attention disorders, 23 (5), 506-516. <https://doi.org/10.1177/1087054718784659>
- Burns, R. A., Crisp, D. A., & Burns, R. B. (2020). Re-examining the reciprocal effects model of self-concept, self-efficacy, and

- academic achievement in a comparison of the Cross-Lagged Panel and Random-Intercept Cross-Lagged Panel frameworks. *British Journal of Educational Psychology*, 90 (1), 77-91. <https://doi.org/10.1111/bjep.12265>
- Dunst, C. J. (2021). Family Hardiness and Parent and Family Functioning in Households with Children Experiencing Adverse Life Conditions: a Meta-Analysis. *International Journal of Psychological Research*, 14 (2), 93-118. <https://doi.org/10.21500/20112084.5236>
 - Gazo, A. M., Mahasneh, A. M., Abood, M. H., & Muhediat, F. A. (2020). Social Self-Efficacy and Its Relationship to Loneliness and Internet Addiction among Hashemite University Students. *International Journal of Higher Education*, 9 (2), 144-155. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n2p144>
 - Hu, X., Wang, W., Wang, Y., & Liu, K. (2021). Fear of cancer recurrence in patients with multiple myeloma: Prevalence and predictors based on a family model analysis. *Psycho-Oncology*, 30 (2), 176-184. doi: 10.1002/pon.5546. Epub 2020 Oct 1.
 - Jaeger, S. R., Roigard, C. M., Jin, D., Xia, Y., Zhong, F., & Hedderley, D. I. (2020). A single-response emotion word questionnaire for measuring product-related emotional associations inspired by a circumplex model of core affect: Method characterisation with an applied focus. *Food Quality and Preference*, 83 (1), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2019.103805>
 - Jerusalem, M., & Schwarzer, R. (1992). Self-efficacy as a resource factor in stress appraisal processes. *Self-efficacy: Thought control of action*, 195213. <https://psycnet.apa.org/record/1992-97719-009>
 - Johnsen, B. H., Espevik, R., Saus, E. R., Sanden, S., Olsen, O. K., & Hystad, S. W. (2017). Hardiness as a moderator and motivation for operational duties as mediator: the relation between operational self-efficacy, performance satisfaction, and perceived strain in a simulated police training scenario. *Journal of police and Criminal Psychology*, 32 (4), 331-339. <https://doi.org/10.1007/s11896-017-9225-1>

- Kline, R. B. (2016). Principles and practice of structural equation modeling (4th Ed.), New York: The Guilford Press. Retrived from: <https://www.guilford.com/books/Principles-and-Practice-of-Structural-Equation-Modeling/Rex-Kline/9781462523344>
- Krauss, S. W., Russell, D. W., Kazman, J. B., Russell, C. A., Schuler, E. R., & Deuster, P. A. (2019). Longitudinal effects of deployment, recency of return, and hardiness on mental health symptoms in US Army combat medics. *Traumatology*, 25 (3), 216-223. <https://doi.org/10.1037/trm0000173>
- Lawford, H. L., Astrologo, L., Ramey, H. L., & Linden-Andersen, S. (2020). Identity, Intimacy, and Generativity in Adolescence and Young Adulthood: A Test of the Psychosocial Model. *Identity*, 20 (1), 9-21. <https://doi.org/10.1080/15283488.2019.1697271>
- Likhacheva, E. V., Ognev, A. S., & Kazakov, K. A. (2013). Hardiness and purposes in life of modern Russian students. *Middle East Journal of Scientific Research*, 14 (6), 795-798. <https://www.semanticscholar.org/paper/Hardiness-and-Purposes-in-Life-of-Modern-Russian-Likhacheva>
- McCubbin, M. A., McCubbin, H. I., & Thompson, A. I. (1986). Family hardiness index (FHI). HI McCubbin, AI Thompson, & MA McCubbin. Family assessment: Resiliency, coping and adaptation–Inventories for research and practice, 239-305. https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Family+hardiness+index+%28FHI%29.+HI+McCubbin%2C+AI+Thompson%2C+%26+MA+McCubbin+&btnG=
- Olson, D. (2011). FACES IV and the circumplex model: Validation study. *Journal of marital and family therapy*, 37 (1), 64-80. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2009.00175.x>
- Olson, D. H., Waldvogel, L., & Schlieff, M. (2019). Circumplex model of marital and family systems: An update. *Journal of Family Theory & Review*, 11 (2), 199-211. <https://doi.org/10.1111/jftr.12331>
- Peng, Y., Wang, J., Sun, G., & Liu, Sh. (2021). Family Hardiness in Patients with Heart Failure: Exploring Protective Factors and Identifying the Mediator. *Psychol Res Behav Manag*; 14: 355–36. doi: 10.2147/PRBM.S301765

- Tam, C. L., & Tay, E. L. (2007). Effects of family functioning and family hardiness on self-efficacy among college students. *Sunway Academic Journal*, 4, 99-107.
file:///C:/Users/saeed%20veisi/Downloads/EFFECTS_OF_FAMILY_FUNCTIONING_AND_FAMILY_HARDINESS.pdf
- Tucker, S., Zadvinskis, I. M., & Connor, L. (2020). Development and Psychometric Testing of the Implementation Self-efficacy for EBP (ISE4EBP) Scale. *Western Journal of Nursing Research*, 43 (1), 45-52. <https://doi.org/10.1177/0193945920925032>
- Vowels, L. M., & Mark, K. P. (2020). Partners' Daily Love and Desire as Predictors of Engagement in and Enjoyment of Sexual Activity. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 1-13.
<https://doi.org/10.1080/0092623X.2019.1711274>
- Yu, Y. C., & Liang, J. C. (2021). Relationships among Affect, Hardiness and Self-Efficacy in First Aid Provision by Airline Cabin Crew. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (4), 210-218. [10.3390/ijerph18042108](https://doi.org/10.3390/ijerph18042108)
- Yuan, X., Zhuo, R., & Li, G. (2019). Migration patterns, family functioning, and life satisfaction among migrant children in China: A mediation model. *Asian Journal of Social Psychology*, 22 (1), 113-120. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12345>.
- Zhou, M., Zhang, J., Li, F., & Chen, Ch. (2020). Work-Family Conflict and Depressive Symptoms Among Chinese Employees: Cross-Level Interaction of Organizational Justice Climate and Family Flexibility. *nt. J. Environ. Res. Public Health*, 17 (19), 54-69. <https://doi.org/10.3390/ijerph17196954>